

Rodovo podmienené násilie – kriminologické aspekty

Anotácia: Autor v predmetnom článku charakterizuje rodové násilie, vybrané právne predpisy, inštitucionálne zastrešenie, pričom poukazuje na činnosťou a výsledky inšpekčnej služby.

Kľúčové slová: rodové násilie, domáce násilie, príslušník Policajného zboru, úrad inšpekčnej služby Policajného zboru.

Vo vedomí, ale predovšetkým v správaní a konaní ľudí sa spoločensko-politické, ekonomické, právne, kultúrne a ďalšie rozmary jednotlivých oblastí života odrážajú rôzne. Rozvoj a zvýšená životná úroveň, ako aj uplatnenie v práci a v spoločnosti sú na jednej strane prijímané pozitívne, pričom na druhej strane, napríklad v názoroch, postojoch a konkrétnej činnosti jednotlivcov či skupín sa prejavujú aj v podobe rôznych negatívnych javov vrátane konfliktov so zákonmi. U páchatel'ov vo vedomí a v konaní dochádza ku strate zábran, morálky, etiky, slušnosti, ako i psychických zábran a úcty s následkom buď priamych fyzických útokov, alebo fyzického vydierania.

Základom každej demokratickej spoločnosti, ktorá uznáva zásady spravodlivosti ľudských práv je rovnosť. Možno uviesť, že takmer vo všetkých spoločnostiach a vo všetkých oblastiach ľudskej činnosti majú ženy nerovné postavenie, tak právne, ako aj fakticky.¹ K diskriminácii nedochádza len v rodine, ale aj vo verejnosti a tiež na pracovisku. Ženy sú diskriminované, dá sa povedať, už historicky. V súčasnosti sa len v málo krajinách pristupuje rovnako k ženám ako k mužom.

Najčastejšie sa ženy stávajú obeťami násilia v rodinnom prostredí a najčastejšou formou násilia je sexuálne násilie. Sexuálne násilie a domáce násilie označujú dosť odlišné javy a problémy. Ich odlišnosť možno vysvetliť tým, že domáce násilie patrí do oblasti partnerského zneužívania, zatiaľ čo sexuálne násilie patrí skôr do oblasti všeobecnej kriminality. Najviac sa od seba odlišujú miestom činu. Domáce násilie sa odohráva medzi blízkymi osobami, sexuálne násilie sa môže odohrať kdekoľvek. Ďalším rozlišujúcim znakom je vzťah medzi páchatel'om a obeťou. Pri domácom násilí je páchatel' vždy známy, obeť s ním žije v blízkom vzťahu. Pri sexuálnom násilí to tak nemusí byť.²

Domáce násilie ako sociálno-patologický jav je správanie medzi partnermi alebo členmi rodiny, ktoré spočíva vo fyzickom napádaní, psychickom týraní, sexuálnom zneužívaní. Možno povedať, že ide o nerovnocenné zaobchádzanie jedného človeka s druhým. Vo väčšine prípadov je páchatel'om takeého násilia partner voči partnerke. Obeťou je väčšinou jedinec, ktorý má určitú nevýhodu či nedostatok v porovnaní s páchatel'om. Je napríklad mladší, slabší alebo nejakým spôsobom odkázaný na páchatel'a. Vzdelanie či sociálne postavenie páchatel'a pri domácom násilí nebýva rozhodujúce.³

Prvým medzinárodným právnym dokumentom, ktorý vyslovene potvrdil rovnaké práva mužov a žien a zaradil pohlavie medzi znaky, ktoré nesmú byť základom diskriminácie (podobne ako

¹ C. DE ROVER, 1998, Slúžiť a chrániť, Ľudské práva a humanitárne právo pre policajné a bezpečnostné sily, Bratislava, vydal Medzinárodný výbor Červeného kríža, Bratislava 2002, s. 301.

² ČIRTKOVÁ, I. Vybrané výzkumy a teórie domáciho násilí, Policista, č. 7, Příloha, Praha 2002, Ministerstvo vnitra České republiky.

³ KACAFÍRKOVÁ, M. Domáci násilí. In *Trestní právo*, č. 5. Praha 2002, s. 12.

rasa, jazyk a náboženské vyznanie), bola Charta organizácie spojených národov. Tieto záruky sú zopakované vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, ktorú Valné zhromaždenie prijalo v roku 1948. Od tých čias boli rovnaké práva pre ženy prepracované a rozšírené v celom rade medzinárodných dohôd o ľudských právach, obzvlášť v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach a Medzinárodnom pakte o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach. Nediskriminácia podľa pohlavia je obsiahnutá tiež v Dohovore o právach dieťaťa a vo všetkých regionálnych dohodách o ľudských právach.⁴

Celosvetová konferencia Organizácie spojených národov o ľudských právach (Viedeň, jún 1993) uznala práva žien za základné ľudské práva a definovala použitie násilia ako porušenie ľudských práv. Podľa tejto definície je „**rodové násilie**“ násilím, ktoré ohrozuje základné práva, osobnú slobodu a fyzickú integritu žien.⁵

Deklarácia Organizácie spojených národov o eliminácii násilia voči ženám ďalej rozvíja v I. článku termín násilie voči ženám, čo znamená akýkoľvek čin násilia voči osobám určitého pohlavia, ktorý má za následok alebo môže spôsobiť fyzickú, sexuálnu alebo psychologickú ujmu alebo utrpenie ženám vrátane vyhrážania sa takýmito skutkami, vykonávania nátlaku alebo svojvoľného obmedzovania slobody, bez ohľadu na to, či sa objavuje na verejnosti alebo v domácnosti.

V Slovenskej republike zákaz násilia páchaného na ženách je upravené najmä v Ústave Slovenskej republiky vo viacerých článkoch. V čl. 15 Ústavy Slovenskej republiky je upravené právo na život a jeho ochranu, v čl. 16 právo na zabezpečenie telesnej integrity pred fyzickými útokmi i zabezpečenie nedotknuteľnosti osoby pred psychickým nátlakom, v čl. 17 právo na ochranu osobnej slobody a v čl. 19 právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti. Uvedené práva patria medzi tie základné ľudské práva, ktorých porušenie môže mať formu násilia. Pri uvedených základných ľudských právach často dochádza k porušovaniu vo vzťahu k ženám.

V trestnoprávných kódexoch, čo sa týka zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov sa postihuje vo väčšine skutkových podstát trestných činov konanie majúce povahu násilia na ženách prísnejšie, ak boli spáchané na chránenej osobe.⁶ Pojem chránená osoba je znakom kvalifikovaných skutkových podstát takmer všetkých trestných činov týkajúcich sa násilia na ženách a domáceho násilia a je okolnosťou podmieňujúcou použitie vyššej trestnej sadzby.

Chránenou osobou v zmysle § 139 Trestného zákona je dieťa, tehotná žena, blízka osoba, chorá osoba, odkázaná osoba, osoba vyššieho veku, osoba používajúca ochranu podľa medzinárodného práva, verejný činiteľ alebo osoba, ktorá plní svoje povinnosti uložené na základe zákona, svedok, znalec tlmočník alebo prekladateľ.

Blízka osoba podľa § 127 ods. 4 Trestného zákona je príbuzná v priamom pokolení, osvojiteľ – osvojenec, súrodenec a manžel; iné osoby v rodinnom alebo obdobnom pomere sa pokladajú za navzájom blízke vtedy, ak by ujmu, ktorú utrpela jedna z nich, tá druhá právom pociťovala ako ujmu vlastnú.

Často sa stáva, že konanie páchatel'a začína zdanlivo neškodnými útokmi a postupne nadobúda na frekvencii a intenzite. V mnohých prípadoch sa svedkami násilia voči žene v rodine

⁴ C. De Rover, 1998, Slúžiť a chrániť, Ľudské práva a humanitárne právo pre policajné a bezpečnostné sily, Bratislava, vydal Medzinárodný výbor Červeného kríža, Bratislava 2002, s. 302.

⁵ <http://www.radaeuropy.sk>

⁶ BANGO, D., VIKTORIOVÁ, J., VAJZER, L. *Vyšetrovanie domáceho násilia páchaného na ženách*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2005, s. 7 – 9.

stávajú aj maloleté deti, ktoré v mnohých prípadoch utrpia aj zranenia, a to v snahe obrániť matku. Veľké množstvo útokov je vykonaných pod vplyvom alkoholu alebo drog.

Trestný čin je spáchaný násilím, ak páchatel' na jeho spáchanie použije fyzické násilie proti telesnej integrite tej osoby, alebo ak je spáchaný na osobe, ktorú páchatel' uviedol do stavu bezbrannosti ľst'ou, alebo ak páchatel' použil násilie proti veci iného, čo vyplýva z § 122 ods. 7 Trestného zákona. Z uvedeného hľadiska spravidla ide o prekonanie alebo zamedzenie kladeného alebo očakávaného odporu. Násilie musí byť prostriedkom nátlaku na vôľu a konanie napadnutého, pričom nie je podmienkou, aby napadnutá osoba kladla odpor.

Násilie voči ženám je páchané v širokom spektre vzťahov a lokalít. Zneužívania sa dopúšťajú členovia rodiny, momentálni a bývalí sexuálni partneri, iní príbuzní a priatelia, známi vrátane kolegov a klientov, osoby v pozícii autority (vrátane nadriadených, lekárov, terapeutov, opatrovateľov, kňazov a iných cirkevných vodcov, učiteľov, policajtov, vojakov, personálu inštitúcií), ale aj úplne neznámi ľudia. Útokov sa vo väčšine prípadov dopúšťa jeden páchatel', i keď napadnutia viacerými páchatel'mi nie sú výnimkou. Muži využívajú násilie na demonštráciu alebo opätovné získanie kontroly nad ženami a deťmi. Preto napríklad muž, ktorý je v nejakom ohľade v nižšej pozícii voči žene – napríklad kvôli veku alebo podriadenej pozícii v pracovnej hierarchii – môže využívať sexuálne násilie s cieľom potvrdiť svoju nadradenosť a moc ako muža. Toto je demonštráciou faktu, že moc nie je jednoducho otázkou ekonomickej alebo formálnej hierarchie, ale je obsiahnutá v sociálnych vzťahoch pohlaví.

Miestom zneužívania sa môže stať ktorékoľvek miesto obývané alebo navštevované ženami a dievčatami.

Násilie voči ženám a dievčatám predstavuje najmä:

1. fyzické násilie – tlačenie, strkanie, udieranie, kopanie, pálenie, hryzenie, bodanie až po zranenia s trvalými následkami,
2. sexuálne násilie – akákoľvek sexuálna aktivita bez súhlasu ženy vrátane sexuálneho výsmechu, exhibicionizmu, ofenzívne telefonáty, nútený sex, znásilnenie, nanútené tehotenstvá, obchod so ženami a zneužívanie sexuálnym priemyslom,
3. psychologické násilie – výsmech, provokácia, šikanovanie, vyhrážky; tieto skúsenosti majú negatívny vplyv na obraz o sebe a emocionálny stav ženy, hlavne ak im je vystavovaná opakovane,
4. ekonomické násilie – nerovná kontrola nad spoločnými zdrojmi až popretie práva vlastníť majetok,
5. štrukturálne násilie – úzko súvisí s ekonomickým násilím a obsahuje neviditeľné a skryté prekážky, ktoré žene bránia realizovať svoje základné práva a potenciálne možnosti voľby; tieto prekážky vznikajú a množia sa v samotnej štruktúre spoločnosti: diferenciácia právomoci a mocenské vzťahy (štruktúry) generujú a uzakotňujú nerovnosť; štrukturálne násilie zahŕňa neviditeľné alebo neprekonateľné bariéry pri realizácii potenciálnych možností a základných práv,
6. duchovné násilie – podrávanie alebo ničenie kultúrnych a religióznych systémov viery žien cez výsmech, trestanie alebo násilné nútenie k prijatiu iného systému presvedčení.⁷

⁷ <http://www.radaeuropy.sk>

Vo väčšine prípadov násilia voči ženám ide o kombináciu fyzického, sexuálneho a psychologického násilia, podfarbeného štrukturálnym násilím, s prímiesou ekonomického násilia v niektorých z nich.

Rodovo podmienené násilie je na Slovensku vážnym problémom. Aj napriek úsiliu však zatiaľ nie je dostatočne zviditeľňovaný a uznávaný a v celej spoločnosti v myslení ľudí naďalej pretrvávajú predsudky a rodové stereotypy.

Násilie v domácnostiach je špecifické tým, že k nemu dochádza medzi najbližšími osobami a má hlboký dosah na celú rodinu. Na základe uvedeného musí byť postup polície citlivý, profesionálny a zároveň dostatočne razantný, pretože je viac ako isté, že ak polícia nekoná efektívne, násilie bude pokračovať a mohlo by vyústiť až do tragédie, resp. obzvlášť závažných zločinov.

V rámci strategického a koncepčného rámca možno uviesť nasledujúce dokumenty:

- 2004: Národná stratégia pre prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách a v rodinách, ktorej základným cieľom je prostredníctvom aktívnych opatrení participujúcich subjektov prispieť k eliminácii a predchádzaniu násilia páchaného na ženách a v rodinách tak, aby nikto nemusel čeliť porušovaniu svojich základných ľudských práv a všetci mohli žiť svoj život bezpečne, slobodne, dôstojne a bez akéhokoľvek ohrozenia.

Z medzinárodného hľadiska tvoria hlavný rámec stratégie záväzky Slovenskej republiky, vyplývajúce z medzinárodných dohovorov prijatých OSN, základné dokumenty Európskej únie a Rady Európy, upravujúce a reflektujúce práva žien. Osobitne významnými sú v tejto súvislosti najmä Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien a Dohovor o právach dieťaťa.

- 2005: Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005 – 2008. Národný akčný plán na roky 2005 – 2008 nemá ambíciu zahrnúť naraz všetky, v súčasnosti potrebné opatrenia na elimináciu násilia páchaného na ženách, jeho cieľom je vytvoriť základnú bázu na kontinuálne aktivity v každej oblasti. Predpokladá sa preto, že po evaluácii dosiahnutých výsledkov sa bude materiál každé tri roky aktualizovať a dopĺňať o novoformulované opatrenia tak, aby sa plynulo posunulo riešenie celej problematiky.
- 2006 Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007, ktorý definuje základné pojmy v problematike, uvádza legislatívnu slovenskú a aj medzinárodnú situáciu, inštitucionálne zabezpečenie na Slovensku a aj súčasný stav.

Cieľom uvedeného materiálu je vytvorenie účinného mechanizmu na národnej úrovni, ktorý bude zahŕňať oblasť prevencie, represie a pomoci obetiam a zapojenie všetkých relevantných štátnych inštitúcií vrátane mimovládnych organizácií. Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007 je dokumentom v boji proti obchodovaniu s ľuďmi. V prvej časti definuje nezákonné obchodovanie s ľuďmi, poskytuje prehľad súvisiacich koncepčných a analytických materiálov Slovenskej republiky a medzinárodných dokumentov týkajúcich sa obchodovania s ľuďmi. V druhej časti popisuje súčasný stav boja proti obchodovaniu s ľuďmi v oblasti prevencie, represie a pomoci obetiam z pohľadu orgánov činných v trestnom konaní, ako aj mimovládnych organizácií. Kľúčové oblasti stratégie boja proti obchodovaniu s ľuďmi s cieľom ich sexuálneho vykorisťovania v Slovenskej republike sú zhrnuté v tretej časti.

V rámci Ministerstva vnútra SR, ako aj Policajného zboru sa problematikou rodového násilia zaoberá najmä úrad justičnej a kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, ktorý vykonáva aj operatívno-pátraciu činnosť a podieľa sa na operatívnom odhaľovaní a rozpracovaní trestnej činnosti kupliarstva a obchodovania s ľudskými bytosťami.

Pri Rade vlády pre prevenciu kriminality bola zriadená Expertná skupina pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách a v rodinách. V roku 1999 bola Radou vlády Slovenskej republiky pre prevenciu kriminality zriadená medzirezortná expertná skupina pre prevenciu a elimináciu násilia na ženách a v rodinách. Jej činnosť bola znovu obnovená v marci 2005, pričom gestorom tejto úlohy bolo poverené ministerstvo vnútra.

Medzi hlavné činnosti medzirezortnej expertnej skupiny patrí:

- koordinácia aktivít zameraných na implementáciu, monitorovanie a vyhodnocovanie plnenia Národného akčného plánu,
- koordinácia vytvárania intervenčných tímov všetkých zainteresovaných profesií a monitoring postupov práce (vytváranie indikátorov a sledovanie pokroku),
- vypracovanie štandardov na zabezpečenie adekvátnej pomoci a ochrany obetiam násilia, ako aj spoločné štandardy na zabezpečenie koordinovaného postupu zainteresovaných profesií,
- príprava správ, dokumentov, informačných materiálov a metodiky, vzdelávacích schém,
- propagácia problematiky boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

Členmi expertnej skupiny sú zástupcovia ústredných orgánov štátnej správy, vyšších územných celkov, vzdelávacích inštitúcií a mimovládneho sektora.⁸

V roku 2005 bol vymenovaný národný koordinátor pre boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorý inštitucionálne zastrešuje problematiku prevencie, komplexnej pomoci a ochrany obchodovaných osôb.⁹

V súvislosti s vývojom kriminality v Slovenskej republike je potrebné uviesť, že na túto pôsobili a pôsobia vnútorné faktory, avšak na intenzitu ich pôsobenia, ako aj na ich kratšie či dlhšie pretrvávanie významne vplývali aj faktory vonkajšie. Kriminalita sa v ostatných rokoch transformovala na kvalitatívne nový fenomén, ktorý svojím rozsahom a stupňom nebezpečenstva d'aleko prekročil hranicu možností jeho riešenia doterajšími nástrojmi a postupmi. Kriminalita preniká cez štátne hranice a zločinecké zoskupenia operujú na rozsiahlych teritóriách bez ohľadu na ich administratívne členenie. Dňa 1. januára 2006 nadobudli účinnosť nové trestnoprávne predpisy (Trestný zákon a Trestný poriadok), ktoré zvýšili nároky na činnosť Policajného zboru. Rozsiahly zásah do trestného konania, ako aj delenia trestných činov mali výrazný vplyv na činnosť vyšetrovateľov a poverených príslušníkov Policajného zboru. V rámci komplexnejšieho hodnotenia trestnej činnosti v Slovenskej republike z hľadiska celkovej kriminality je možné uviesť, že táto od roku 2001 do roku 2004 mala tendenciu zvýšeného rastu, pričom v nasledujúcich dvoch rokoch zaznamenala mierny pokles. Okrem uvedeného objasnenosť celkovej kriminality v období rokov 2001 až 2006 zaznamenala mierny pokles.

⁸ Expertná skupina bola obnovená na základe uznesenia vlády SR č. 635/2005 k Návrhu Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násilia páchaného na ženách na roky 2005 až 2008.

⁹ Národný akčný plán bola proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007, http://www.minv.sk/prevencia/index.php?id=prevencia/mate_ozl.

Celkovú kriminalitu spáchanú na území Slovenskej republiky v roku 2006 dotvárala aj kriminalita príslušníkov Policajného zboru, ktorá znevažuje Policajný zbor v očiach verejnosti a spôsobuje morálne škody.

V zmysle čl. 13 nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 17/2007 o vymedzení príslušnosti útvarov Policajného zboru pri odhaľovaní trestných činov a zisťovaní ich páchatel'ov, o postupe v trestnom konaní, o výjazdových skupinách a špecializovaných tímoch a o zmene nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 107/2005 o postupe pri evidovaní a manipulácii s vyšetrovacími spismi inšpekčná služba je vecne príslušná pre trestné činy spáchané príslušníkmi Policajného zboru, súvisiace s trestnými činmi spáchanými príslušníkmi Policajného zboru, ak sú splnené podmienky na spoločné konanie podľa § 18 Trestného poriadku a taktiež môže uplatniť výberovú príslušnosť podľa čl. 3 ods. 4 uvedeného nariadenia.

Na priblíženie činnosti inšpekčnej služby v rámci trestného konania možno uviesť, že v roku 2006 bolo obvinených dovedna 163 príslušníkov Policajného zboru, čo je v porovnaní s rokom 2005 pokles o 32 príslušníkov Policajného zboru, avšak títo príslušníci spáchali oproti predchádzajúcemu obdobiu o 9 trestných činov viac. Nárast trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru v roku 2006 bol v porovnaní s rokom 2005 zaznamenaný napríklad:

- v trestnom čine prijímania úplatku a inej nenáležitej výhody podľa § 329 Trestného zákona (+ 13),
- v trestnom čine zanedbania povinnej výživy podľa § 207 Trestného zákona (+ 8),
- v trestnom čine úverového podvodu podľa § 222 Trestného zákona (+ 8),
- **v trestnom čine týrania blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona (+ 4),**
- v trestnom čine nedovoleného ozbrojovania a obchodovania so zbraňami podľa § 294 Trestného zákona (+ 4),
- **v trestnom čine mučenia a iné neľudského a krutého zaobchádzania podľa § 420 Trestného zákona (+ 3),**
- v trestnom čine zatajenia veci podľa § 236 Trestného zákona (+ 2), v trestnom čine marenia úlohy verejného činiteľa z nedbanlivosti podľa § 327 Trestného zákona,
- v trestnom čine podplácania podľa § 333 Trestného zákona (+ 2),
- v trestnom čine nedovoleného prekročenia štátnej hranice podľa § 355 Trestného zákona (+ 2), ale aj
- v najzávažnejšom trestnom čine, a to **v trestnom čine vraždy podľa § 145 Trestného zákona (+ 1).**

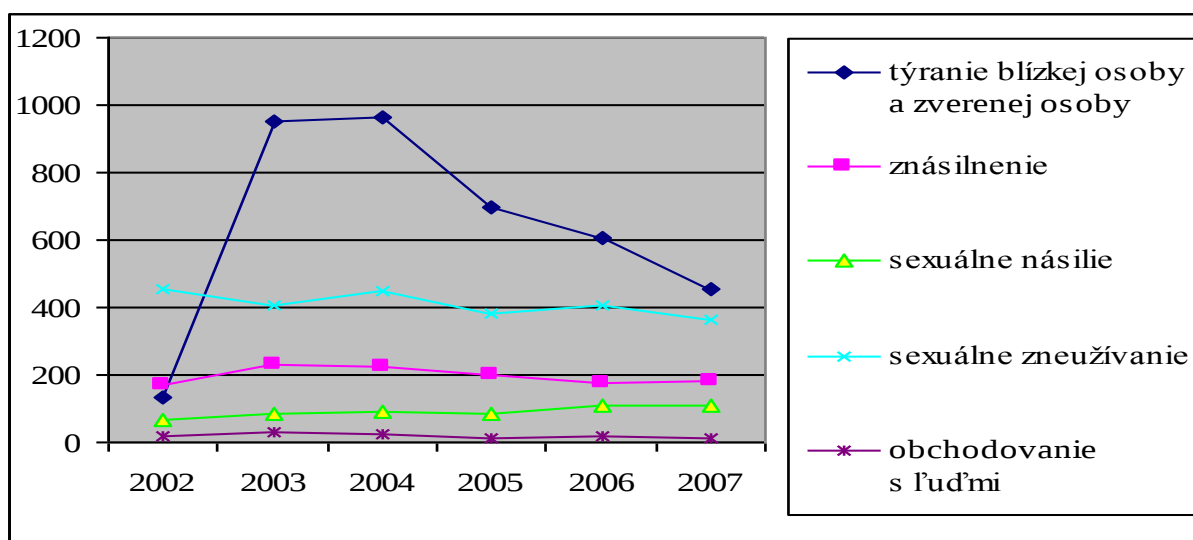
Na druhej strane pokles trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru v roku 2006 v porovnaní s rokom 2005 bol zaznamenaný napríklad:

- v trestnom čine ublíženia na zdraví podľa § 156 Trestného zákona (- 9),
- v trestnom čine krádeže podľa § 212 Trestného zákona (- 6),
- v trestnom čine vydierania podľa § 189 Trestného zákona (- 4),
- v trestnom čine podplácania podľa § 332 Trestného zákona (- 3).

Na základe vyhodnotenia štatistických ukazovateľov trestných činov obvinených príslušníkov Policajného zboru za rok 2006 možno konštatovať, že v porovnaní s rokom 2005 bol zaznamenaný aj nárast trestných činov súvisiacich s násilím.

Z podkladových materiálov z evidenčno-štatistického systému kriminality (EŠSK), získaných prostredníctvom prezídia Policajného zboru za roky 2002 až 2007, ktorý zahŕňa celkovú trestnú činnosť z celoslovenského pohľadu, možno uviesť nasledovné.

Počet trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia mal stúpajúcu tendenciu do roku 2004, keď bolo zadokumentovaných 964 trestných činov týrania blízkej osoby a zverenej osoby, pričom od uvedeného obdobia až do roku 2007 má klesajúcu tendenciu. Pri trestnom čine znásilnenia bol najväčší počet zadokumentovaný v roku 2003 v počte 233 pričom v roku 2007 to bolo 182. Čo sa týka trestného sexuálneho zneužívania, kulminácia počtu trestných činov bola zaznamenaná v roku 2002, a to v počte 453, pričom od uvedeného obdobia má raz klesajúci a raz stúpajúci charakter. Obdobne je to aj pri sexuálnom násillí, pričom uvedený trestný čin najväčší nárast zaznamenal v roku 2007, a to 111 trestných činov. Uvedené je znázornené v grafe č. 1 a v tabuľke č. 1.

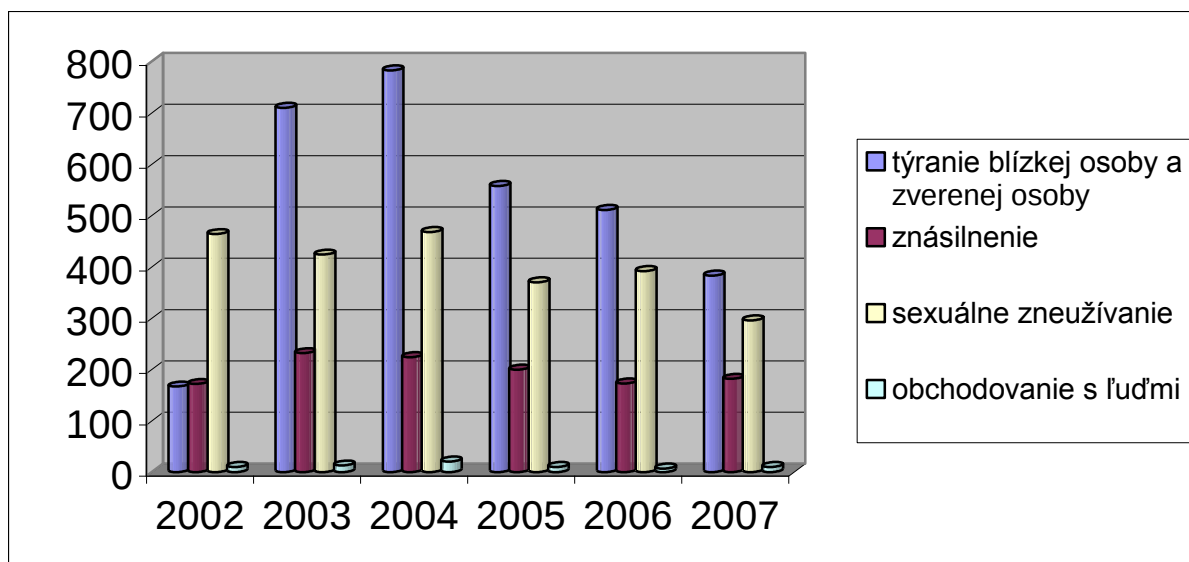
Graf č. 1: Počet trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia zadokumentované za roky 2002 až 2007. Zdroj EŠSK, prostredníctvom PPZ.

Trestný čin	rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007
týranie blízkej osoby a zverenej osoby		134	964	964	694	609	457
znásilnenie		171	233	224	200	174	182
sexuálne násillie		64	86	92	85	109	111
sexuálne zneužívanie		453	409	449	384	405	361
obchodovanie s ľuďmi		17	28	27	14	19	13

Tabuľka č.1: Počet trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia zadokumentované za roky 2002 až 2007. Zdroj EŠSK, prostredníctvom PPZ.

Čo sa týka počtu obetí trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia a ich početnosti, najväčší nárast bol tiež zaznamenaný v rokoch 2003 až 2004. Pri trestnom čine sexuálne násillie to bolo v roku 2002, keď ich počet bol 453. V trestnom čine týranie blízkej osoby a zverenej osoby v hodnotenom období 9 mesiacov roku 2007 bolo zadokumentovaných 398 trestných činov, za rok 2006 to bolo 609, pričom v roku 2004 až 964 trestných činov a v roku 2002 len 134.

Obdobné je to aj pri porovnaní celkového počtu obetí, čo v 2007 pri trestnom čine týranie blízkej osoby a zverenej osoby predstavuje 383, pričom v roku 2006 to bolo 511 a v roku 2004 až 783 obetí. V roku 2002 bol počet obetí uvedeného trestného činu najmenší, a to 167 obetí. Pri ostatných trestných činoch je to však už vyrovnannejšie. Ide o trestné činy znásilnenie, sexuálne násilie, sexuálne zneužívanie, obchodovanie s ľuďmi. Uvedené je znázornené v grafe č. 2 a v tabuľke č. 2.

Graf č. 2: Počet obetí trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia zadokumentované za roky 2002 až 2007. Zdroj EŠSK, prostredníctvom PPZ.

Počet obetí	2002	2003	2004	2005	2006	2007
týranie blízkej osoby a zverenej osoby	167	710	783	558	511	383
znásilnenie	172	232	224	200	173	182
sexuálne zneužívanie	464	424	468	370	392	296
obchodovanie s ľuďmi	10	13	21	10	7	10

Tabuľka č. 2: Počet obetí trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násillia zadokumentované za roky 2002 až 2007. Zdroj EŠSK, prostredníctvom PPZ.

Možno uviesť, že tieto čísla nevyjadrujú počet prípadov, ktoré v praxi existujú, o čom sa dozvedáme v médiách alebo z vyjadrenia žien na verejnosti.

Trestnej činnosti s rodovo podmienenými prvkami sa dopúšťajú aj príslušníci Policajného zboru. Sekcia kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (do 1. septembra 2007 úrad inšpekčnej služby Policajného zboru) nesleduje samostatne „rodovo podmienené násillie“. Možno uviesť, že odbor inšpekčnej služby sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, (ďalej len inšpekčná služba) kladie dôraz, ako aj zvýšenú pozornosť na všetku trestnú činnosť spáchanú príslušníkmi Policajného zboru, a to najmä pri jej odhaľovaní a vyšetrovaní.

Vecná príslušnosť inšpekčnej služby je pre trestné činy spáchané príslušníkom Policajného zboru. Inšpekčná služba úlohy na úseku trestného konania plní vyšetrovateľmi Policajného zboru a poverenými príslušníkmi Policajného zboru a úlohy na úseku operatívno-pátracej činnosti plní príslušníkmi Policajného zboru inšpekčnej služby zaradenými na danom úseku. Príslušníci Policajného zboru, ktorí plnia úlohy inšpekčnej služby na úseku trestného konania, postupujú tak,

aby čo najrýchlejšie zadovážili podklady na objasnenie skutku v rozsahu potrebnom na zistenie páchatel'a trestného činu, pričom okrem zákonom vymedzených prípadov je povinný ich vykonávať samostatne v súlade so zákonom a včas.

Z podkladov inšpekčnej služby bolo zistené, že za obdobie roka 2006 v deviatich prípadoch bolo príslušníkom Policajného zboru vznesené obvinenie, resp. bolo vydané meritórne rozhodnutie za spáchanie trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násilia. V uvedených deviatich prípadoch boli príslušníci Policajného zboru obvinení z 11 trestných činov. Na porovnanie – v roku 2006 bolo zadokumentovaných dovedna 216 všetkých trestných činov, z ktorých boli obvinení príslušníci Policajného zboru. V percentuálnom vyjadrení to znamená, že počet trestných činov s prvkom rodovo podmieneného násilia bol 5,09 % zo všetkých trestných činov, z ktorých boli obvinení príslušníci Policajného zboru v roku 2006. Išlo o tieto trestné činy:

- násilie proti skupine obyvateľov a proti jednotlivcovi podľa § 359 Trestného zákona
- výtržníctvo podľa § 364 Trestného zákona
- ublíženie na zdraví podľa § 156 Trestného zákona,
- týranie blízkej osoby a zverenej osoby podľa § 208 Trestného zákona až v 4 prípadoch
- nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Trestného zákona,
- vydieranie podľa § 189 Trestného zákona,
- porušovanie domovej slobody podľa § 194 Trestného zákona,
- vražda podľa § 145 Trestného zákona.

Vo všeobecnosti možno uviesť, že trestná činnosť spočívala najmä vo vyhrážaní sa manželke fyzickou likvidáciou, resp. fyzickým napadnutím, psychickým týraním, požadovaním finančnej čiastky, odmietnutím sexuálneho styku. Možno uviesť, že väčšina trestných činov bola spáchaná pod vplyvom alkoholických nápojov. V danom období roku 2006 bol zadokumentovaný aj obzvlášť závažný zločin vraždy podľa § 145 Trestného zákona, kde policajt strelnou zbraňou usmrtil svoju manželku aj deti.

Poverení príslušníci Policajného zboru a vyšetrovatelia Policajného zboru inšpekčnej služby v roku 2006 vydali uznesenia v súlade s Trestným poriadkom s nasledujúcim spôsobom realizácie:

- 1 x uznesenie o vznesení obvinenia podľa § 206 Trestného poriadku,
- 1 x uznesenie o postúpení veci podľa § 214 Trestného poriadku,
- 1 x uznesenie o zastavení trestného stíhania podľa § 215 Trestného poriadku,
- 6 x predložený prokurátorovi návrh na podanie obžaloby podľa § 209 Trestného poriadku.

Vo všetkých uvedených veciach bolo začaté trestné stíhanie a vznesené obvinenie, pričom pri ďalšom rozhodnutí bolo uvedené len aktuálne.

Za desať mesiacov roku 2007 bolo zadokumentovaných 14 prípadov s prvkom rodovo podmieneného násilia, z celkového počtu 148 všetkých prípadov za dané obdobie, v ktorých bolo príslušníkom Policajného zboru vznesené obvinenie, čo predstavuje 9,46 %. V uvedených 14 prípadoch boli príslušníci Policajného zboru obvinení z 18 trestných činov. V niektorých veciach bol príslušník Policajného zboru obvinený aj za dva trestné činy, a to napríklad za trestný čin nebezpečného vyhrážania podľa § 360 Trestného zákona a trestný čin porušovania domovej

slobody podľa § 194 Trestného zákona, za trestný čin vyhrážania podľa § 364 Trestného zákona a poškodzovania cudzej veci podľa § 245 Trestného zákona, ako aj trestného činu ublíženia na zdraví podľa § 156 Trestného zákona a trestného činu obmedzovania osobnej slobody podľa § 183 Trestného zákona. Príslušníci Policajného zboru v súvislosti s rodovo podmieneným násilím za 10 mesiacov roka 2007 boli obvinení z tejto trestnej činnosti:

- výtržníctvo podľa § 364 Trestného zákona v 4 prípadoch
- ublíženie na zdraví podľa § 156 Trestného zákona v 3 prípadoch
- nebezpečné vyhrážanie podľa § 360 Trestného zákona v 6 prípadoch
- vydieranie podľa § 189 v 2 prípadoch
- porušovanie domovej slobody podľa § 194 Trestného zákona v 1 prípade
- poškodzovanie cudzej veci podľa § 245 Trestného zákona v 1 prípade
- obmedzovanie osobnej slobody podľa § 183 Trestného zákona v 1 prípade

Vo väčšine prípadov išlo o nebezpečné vyhrážanie smrťou, ťažkou ujmu na zdraví alebo inou ťažkou ujmu takým spôsobom, že to vzbudilo dôvodnú obavu a to aj prostredníctvom telefonátov a v niektorých prípadoch aj pod vplyvom alkoholických nápojov. Veľakrát sa trestnej činnosti páchatelia dopúšťali v pohostinských zariadeniach, baroch, na mieste prístupnom verejnosti, ale aj v mieste trvalého pobytu poškodenej.

Uvedená trestná činnosť za 10 mesiacov roku 2007 bola z pohľadu vyšetrovania realizovaná vydaním nasledujúcich meritórnych rozhodnutí:

- 6 x uznesenie o vznesení obvinenia podľa § 206 Trestného poriadku,
- 3 x uznesenie o postúpení veci podľa § 214 Trestného poriadku,
- 1 x uznesenie o zastavení trestného stíhania podľa § 215 Trestného poriadku,
- 1 x uznesenie o podmiennečnom zastavení trestného stíhania podľa § 218 Trestného poriadku,
- 3 x podaný prokurátorovi návrh na podanie obžaloby podľa § 209 Trestného poriadku.

Aj z uvedených spôsobov realizácie možno uviesť, že zo 14 prípadov boli v troch veciach spracované návrhy na podanie obžaloby, čo predstavuje 21,43 %, pričom ešte v šiestich veciach bolo vznesené obvinenie, čo predstavuje 42,86 % z celkového počtu prípadov s prvkom rodovo podmieneného násilia.

Na základe uvedeného stavu by bolo vhodné zvážiť na jednotlivých úrovniach riadenia, ako aj u samotných príslušníkov Policajného zboru, prijatie opatrenia na zvýšenie právneho vedomia, na zlepšenie prístupu k odhaľovaniu a riešeniu uvedených trestných činov, na zamedzenie falošnej kolegiality v prípadoch, ak príslušník Policajného zboru vie, že jeho kolega napríklad týra svoju manželku, alebo používa na nej akékoľvek násilie, a neoznámí to na príslušnom útvere Policajného zboru. Prezídium Policajného zboru spracovalo príručku „Domáce násilie – Metodika postupu polície v prípadoch domáceho násilia“, v ktorom upravuje postup pre príslušníkov prvého kontaktu pri riešení domáceho násilia. Je potrebné s uvedenou príručkou oboznamovať všetkých príslušníkov Policajného zboru a príslušníkov v priamom výkone služby o častiach upravujúcich postup v prípadoch domáceho násilia priebežne oboznamovať.

Jedným z odporúčaní, na ktoré je potrebné zamerať činnosť nielen Policajného zboru, ale celej spoločnosti, je rozvíjanie princípu nulovej tolerancie.

Veľmi dôležité je o uvedených skutočnostiach hovoriť a najmä prostredníctvom médií poskytovať a interpretovať informácie o rodovo podmienenom násilí. U príslušníkov Policajného zboru, ktorí sa uvedených trestných činov dopustili, je potrebné skúmať príčiny a podmienky a vplývať na ne, resp. eliminovať ich. Tí príslušníci Policajného zboru, ktorí takýto trestný čin spáchali, by mali byť potrestaní čo najprísnejšie, o čom by mali byť informovaní ostatní príslušníci Policajného zboru, a to prostredníctvom porád. Taktiež by o uvedených skutočnostiach mala byť informovaná aj verejnosť s poukázaním na príčiny a podmienky takéhoto správania, ako aj uloženého trestu. Uvedené odporúčanie by preventívne pôsobilo a vplývalo aj na obeť, resp. potenciálne obeť rodovo podmienenej trestnej činnosti, ako aj na verejnosť. Účelom by bolo najmä riešiť uvedenú trestnú činnosť jej oznámením na útvar Policajného zboru a nie byť k uvedenej trestnej činnosti ľahostajný a nevšimavý.

Literatúra

BANGO, D. VIKTORYOVÁ, J., VAJZER, L. *Vyšetrovanie domáceho násillia páchaného na ženách*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, 2005.

ČIRTKOVÁ, L. Vybrané výzkumy a teórie domácillho násillí, In *Policista*, č. 7, Příloha, Praha 2002, Ministerstvo vnitra České republiky.

DE ROVER, C. *Slúžiť a chrániť. Ludské práva a humanitárne právo pre policajné a bezpečnostné sily*, 1998, Vydal Medzinárodný výbor Červeného kríža 2002, Bratislava, s. 414.

Expertná skupina obnovená na základe uznesenia vlády SR č. 635/2005 k Návrhu Národného akčného plánu na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2005 až 2008.

KACAFÍRKOVÁ, M. Domáci násillí. In *Trestní právo*, č. 5. Praha 2002, s. 12.

Národná stratégia pre prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách a v rodinách,

Národný akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2006 – 2007,

Národný akčný plán na prevenciu a elimináciu násillia páchaného na ženách na roky 2005 – 2008,

Evidenčno-štatistický systém kriminality, podklady získané prostredníctvom Prezídill Policajného zboru,

Podkladové materiály sekcie kontroly a inšpekčnej služby Ministerstva vnútra Slovenskej republiky,

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov,

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,

Ústava Slovenskej republiky,

http://www.minv.sk/prevenicia/index.php?id=prevencia/mate_ozl

<http://www.radaeuropy.sk>

Key words: lineage violence, domestic violence, member of the Police Force, Bureau of Inspection Service of the Police Force.

Summary

The author characterises lineage violence while pointing out increased sensibility. He describes activities of the inspection service, which executed clarification and investigation of criminal activities committed by members of the Police Force. He focuses on overall criminal activities in

relation to lineage violence as well as on institutional safeguarding in the scope of the Ministry of the Interior of the Slovak Republic and the Police Force. In the article the author presents numbers of the crimes as well as number of victims, method of realising the crime activities of which members of the Police Force were accused. In the conclusion he proposes some recommendations how to prevent crimes related to lineage violence in connection with members of the Police Force.

*plk. JUDr. Rudolf Briška
sekcia kontroly a inšpekčnej služby
Ministerstva vnútra Slovenskej republiky*

Recenzent: doc. PaedDr. Samuel Uhrin, CSc.